

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนและความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน
สะพานไม้แกดำ ตำบลแกดำ อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม
Guidelines for Community Participation Development and Availability
of Kae Dum Wooden Bridge, KaeDum District, Mahasarakham Province.

ลินจง โพชารี

Linjong Pocharee

อาจารย์ คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Lecturer, Faculty of Tourism and Hotel Management, Mahasarakham University

linjong.p@msu.ac.th

Received: August 30, 2019

Revised: January 3, 2020

Accepted: January 20, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนและความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนสะพานไม้แกดำ ตำบลแกดำ อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม งานวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการระดมความคิดจากกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) จำนวน 20 คน และวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งได้แก่ แบบสอบถาม จำนวน 500 ชุด ผลการวิจัย พบว่า แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนและความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนสะพานไม้แกดำนั้น ควรมีการรวมกลุ่มเพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ข้องทุกภาคส่วนในชุมชนเข้าใจ และให้การยอมรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนสะพานไม้แกดำ อีกทั้งต้องสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้น และทำควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบริเวณรอบหนองน้ำแกดำ โดยอาศัยกระบวนการ การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ใส่ใจการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม และคำนึงถึงการพัฒนานำไปสู่การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อนำมาเป็นสินค้าของที่ระลึกหรือของฝาก เพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้ และนำไปสู่การลงทุนในธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจในชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของชุมชน ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนสะพานไม้แกดำ
ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน

Abstract

This research articles aimed to investigate the community participation and readiness to become a community-based tourist attraction of Kae Dam Wood Bridge in Kae Dam sub-district, Kae Dam District, Maha Sarakham Province. The research methodology was mixed

between a qualitative method using an in-depth interview and focused-group discussion with 20 participants and a quantitative method using 500 pieces of questionnaire.

The research outcome indicated that the guideline to build up the community participation and readiness of Kae Dam Wood Bridge to become a tourist attraction was to form a group of the local stakeholders from all sectors to help them to understand and agree more on the tourism promotion for Kae Dam Wood Bridge. These people have to support the tourism activities organized within the community together with preserving the natural resource around Kae Dam Lake that could be promoted through the strong participation of the whole community and their care for environment conservation and awareness for the process of tourism development that could preserve the local wisdom, especially the product development as tourist's souvenir that should fairly provide income for all community members as well as attract more investments from business sectors for the sake of the local economy.

Keywords: Community Participation, Tourist's Attraction Preparation, Kae Dam Community, Community's Stakeholders

บทนำ

ชุมชนสะพานไม้แกดำ คือ ชุมชนที่ตั้งอยู่ที่ตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม มีหมู่บ้านในเขตเครือข่ายการท่องเที่ยวของสะพานไม้แกดำ จำนวน 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 (บ้านแกดำ) หมู่ที่ 2 (บ้านหนองไข่น้ำ) หมู่ที่ 3 (บ้านขามหวาน) หมู่ที่ 4 (บ้านหัวขัว) หมู่ที่ 13 (บ้านบอน) และหมู่ที่ 15 (บ้านแกดำกลาง) จุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญของชุมชนสะพานไม้แกดำ คือ สะพานไม้แกดำ เป็นสะพานไม้เก่าแก่ มีอายุประมาณ 100 ปี สะพานมีขนาดความกว้าง 1 เมตร ยาว 453.5 เมตร มีความยาวจากชายฝั่งหนองแกดำด้านวัดดาวดิ่งส์แกดำไปยังหมู่บ้านหัวขัว วัตถุประสงค์ของการสร้างสะพานเพื่อใช้เป็นเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้าน (ชัยวิช ศรีบริรักษ์, 2560)

ปัจจุบัน จังหวัดมหาสารคามส่งเสริมให้สะพานไม้แกดำเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัด มีการพัฒนาให้งบประมาณในการดำเนินการสร้างสาธารณูปโภคให้กับชุมชน เช่น ถนน ห้องน้ำ ที่จอดรถ สถานที่ค้าขาย เป็นต้น รวมไปถึงการจัดตั้งตลาดต้องชมในวันเสาร์และวันอาทิตย์ ตามนโยบายในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดมหาสารคาม, 2561) แต่ปัจจุบัน ชุมชนสะพานไม้แกดำนี้ ยังขาดการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในเรื่องของความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว รวมไปถึง การขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาการท่องเที่ยว ส่งผลให้การพัฒนาการท่องเที่ยวของสะพานไม้แกดำในปัจจุบันไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ชาวบ้านยังไม่ให้การยอมรับ เพราะไม่มีความรู้ว่าจะทำไมต้องมีการท่องเที่ยวในชุมชน ส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวของสะพานไม้แกดำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนยังไม่มีกรริเริ่มเลย โดยเฉพาะในมิติการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวของชุมชนสะพานไม้แกดำต้องมุ่งเน้นให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลแกดำ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลชุมชนสะพานไม้แกดำโดยตรงต้องเร่งพัฒนาการท่องเที่ยว โดยให้ประชาชนทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ส่งเสริมให้มีการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแนวทางที่ทำให้เกิดแนวคิดการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวทางธรรมชาติเพื่อป้องกันผลกระทบและก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (ธัญญาศิริ ธีรวิวัฒน์, 2557 : 2) ซึ่งแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน (Participation of the Community) ประกอบด้วยสี่ด้าน คือ หนึ่ง เริ่มต้นจากด้านการมีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนา สอง การมีส่วนร่วมในการวางแผนในการพัฒนา สาม การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา และ สี่ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ดังนั้น ชุมชนสะพานไม้แกดำควรมีการดำเนินการในส่วนดังกล่าวเพื่อสร้างการพัฒนาการมีส่วนร่วม

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนสะพานไม้แกดำนั้นถือได้ว่ายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร สาเหตุมาจากขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน อีกทั้งยังขาดความรู้ทางด้านการจัดการและการบริหารงานในแหล่งท่องเที่ยว ทำให้สภาพของแหล่งท่องเที่ยวมีความเสื่อมโทรมและขาดการดูแล ดังนั้นการนำมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเข้ามาประเมินและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเสี่ยงในการถูกทำลาย พัฒนาศักยภาพและมีการบริหารจัดการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการอนุรักษ์ไว้ให้ชนรุ่นหลังสืบต่อไป และให้สะพานไม้แกดำเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปีอย่างมีคุณภาพ เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ในประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนสะพานไม้แกดำ
 2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนสะพานไม้แกดำ
 3. เพื่อศึกษาความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนสะพานไม้แกดำ
 4. เพื่อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนสะพานไม้แกดำ
- ตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคามให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยกำหนดขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

1. **ขอบเขตด้านพื้นที่** พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หมู่บ้านในเขตเครือข่ายการท่องเที่ยวของสะพานไม้แกดำ จำนวน 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 (บ้านแกดำ) หมู่ที่ 2 (บ้านหนองไข่น้ำ) หมู่ที่ 3 (บ้านขามหวาน) หมู่ที่ 4 (บ้านหัวขัว) หมู่ที่ 13 (บ้านบอน) และ หมู่ที่ 15 (บ้านแกดำกลาง)

2. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิดทฤษฎี ดังนี้

2.1 การมีส่วนร่วมของชุมชน (Participation of the Community) โดยประยุกต์จากแนวคิดการจัดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมชุมชน (Cohen & Uphoff, 1980; ธัญญาศิริ ธีรวิวัฒน์, 2557; อภิรัฐ ปานแป้น, 2555) ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

- 2.1.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนา
- 2.1.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนในการพัฒนา
- 2.1.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา

2.1.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา

2.2 ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Attraction Standard) (สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว, 2556) ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้

2.2.1 ด้านคุณค่าของแหล่งธรรมชาติและความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย

2.2.2 ด้านศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

2.2.3 ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

3. ขอบเขตด้านประชากร

3.1 ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัย มี 3 กลุ่ม ได้แก่

3.1.1 ประชาชนในชุมชนสะพานไม้แกดำ จาก 6 หมู่บ้านในเขตเครือข่ายการท่องเที่ยวของสะพานไม้แกดำโดยเป็นหัวหน้าครอบครัวหรือคู่สมรส หรือสมาชิกของครอบครัวที่มีอายุไม่น้อยกว่า 20 ปี

3.1.2 บุคลากรจากองค์กรของรัฐ ที่ดูแลการท่องเที่ยวของชุมชนสะพานไม้แกดำ ประกอบด้วย สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ อบต. อบจ. ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

3.1.3 ภาคเอกชน คือ กลุ่มผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวสะพานไม้แกดำ

3.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัย มี 3 กลุ่ม ได้แก่

3.2.1 หัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทน โดยเป็นหัวหน้าครอบครัวหรือคู่สมรส หรือสมาชิกของครอบครัวที่มีอายุไม่น้อยกว่า 20 ปี จำนวน 1 คน ต่อ 1 หลังคาเรือน โดยใช้ขนาดตัวอย่างสำหรับวิเคราะห์องค์ประกอบของคอมเพล็กซ์และลี (Comrey & Lee, 1992) จะได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 500 คน จึงจะถือว่าอยู่ในเกณฑ์ดีมาก (As Excellence) และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นเป็นสัดส่วน (Proportionate Stratified Random Sampling)

3.2.2 กลุ่มผู้นำองค์กรชุมชน จำนวน 20 คน จากชุมชนตัวแทนกลุ่มผู้นำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำองค์กรชุมชน ปราชญ์ ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนพื้นที่สะพานไม้แกดำทั้ง 6 หมู่บ้าน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และ อบต. นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานภาครัฐส่วนกลางที่ดูแลการท่องเที่ยว คือ ตัวแทนจาก อบต. แกดำ และ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ใช้เทคนิคการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3.2.3 ภาคเอกชน คือ กลุ่มผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวสะพานไม้แกดำใช้เทคนิคการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 10 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการผสมผสานกันระหว่างวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการระดมความคิดเห็นจากกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) และวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Method) ซึ่งได้แก่แบบสอบถาม (Questionnaires) โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เริ่มต้นจากการค้นหาทรัพยากรที่มีในชุมชนด้วยการสัมภาษณ์ จากนั้นนำมาจัดทำเป็นบัญชีข้อมูลทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน จากนั้น ระยะที่ 2 เป็นกระบวนการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม นำไปสู่ ระยะที่ 3 เป็นการวัดความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนสะพานไม้แกดำ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และ ระยะที่ 4 เป็นการเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนใน

การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนสะพานไม้แกดำ โดยใช้การระดมความคิดจากกลุ่มเฉพาะ (Focus Group)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ประเภท คือ

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) จำนวน 20 ฉบับ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนเกี่ยวกับข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ชุมชนมี ซึ่งได้สร้างตามองค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยว (5As) (ราณี อธิชัยกุล, 2545) โดยแบ่งออกเป็น 5 ประเด็นคำถาม คือ ข้อ 1 ด้านสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ข้อ 2 ด้านความสามารถในการเข้าถึงง่าย (Accessibility) ข้อ 3 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) ข้อ 4 ด้านที่พัก (Accommodation) และ ข้อ 5 ด้านกิจกรรม (Activity)

2. แบบสอบถาม (Questionnaire) จำนวน 500 ฉบับ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของชุมชน แบบสอบถามได้สร้างตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยมีลักษณะแบบตัวเลือก จำนวน 5 ข้อ ลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) โดยครอบคลุมข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวสะพานไม้แกดำ ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ จำนวน 17 ข้อ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนา จำนวน 3 ข้อ ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนในการพัฒนา จำนวน 4 ข้อ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา จำนวน 5 ข้อ และ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา จำนวน 5 ข้อ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูลความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ จำนวน 26 ข้อ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณค่าของแหล่งธรรมชาติ จำนวน 11 ข้อ ด้านศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 5 ข้อ และ ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว จำนวน 10 ข้อ

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวสะพานไม้แกดำ ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด (Open-Ended Question) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและทีมงาน ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ สำหรับสอบถามกลุ่มผู้นำองค์กรชุมชน จำนวน 20 คน ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านของทั้ง 6 หมู่บ้านในเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนสะพานไม้แกดำ เพื่อทำการค้นหาข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

2. การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีผู้ช่วยจำนวน 2 คน รวมผู้วิจัยเป็น 3 คน โดยผู้วิจัยได้อธิบาย แนะนำ วัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ให้กับผู้ช่วยเข้าใจก่อน

ทำการเก็บข้อมูล ดำเนินการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ที่ชุมชนสะพานไม้แกดำ 6 หมู่บ้าน โดยเริ่มแจกแบบสอบถามตั้งแต่วันที่ 1-31 มีนาคม 2562 จากนั้นนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ มีดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้จากการตอบแบบสอบถาม จำนวน 500 ชุด ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยแบ่งได้ ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยวิธีการประมวลผลทางหลักสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่การหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและความพร้อม ใช้วิธีประมวลผลทางสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ ซึ่งประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (Mean) ร้อยละ (Percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางควบคู่กับการบรรยายและการสรุปผลการดำเนินการวิจัย จากนั้นดำเนินการหาค่าเฉลี่ยของคำตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนสะพานไม้แกดำ โดยการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการเขียนพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนสะพานไม้แกดำ

ชุมชนสะพานไม้แกดำมีทรัพยากรสำคัญที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ คือ ทรัพยากรภายในบริเวณ รอบ ๆ หนองน้ำแกดำ และทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น วัฒนธรรม งานประเพณี และกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 หนองน้ำแกดำ เป็นที่ตั้งของสะพานไม้ เป็นสถานที่ที่เหมาะสมกับการพักผ่อนหย่อนใจ นักท่องเที่ยวสามารถชมวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านที่สัญจรข้ามไปมาระหว่างหมู่บ้านหัวขัวและบ้านแกดำ กิจกรรมที่พบในหนองน้ำแกดำ คือ ชมธรรมชาติ วิถีชีวิตของชุมชน เล่นน้ำ พายเรืออีโปง ถ่ายภาพนั่งพักผ่อน ชมนกน้ำและพืชพรรณ รวมไปถึง ชมบรรยากาศพระอาทิตย์ตกในช่วงเย็น เป็นต้น กิจกรรมเด่น ๆ ที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยวในหนองน้ำแกดำ

1.2 วัดดาวดิงส์ เป็นวัดที่ตั้งอยู่ติดกับสะพานไม้แกดำบริเวณตลิ่งบ้านแกดำ ด้านฝั่งตรงข้ามบ้านหัวขัว ที่ตั้งของวัดดาวดิงส์แกดำ คือ ตำบลดาวดิงส์แกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม จุดเด่นของวัดนี้คือ โบสถ์ริมน้ำที่หนองน้ำแกดำ จากสถานที่ตั้งของโบสถ์ทำให้ภาพถ่ายสะพานไม้แกดำมีความสวยงามยิ่งขึ้น

1.3 วัดหนองหูลิง คือ อุโบสถทรงเรืออนันตนาคราช ที่เดียวในจังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 7 ตำบลมิตรภาพ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 มีสิ่งสำคัญในวัด ได้แก่ "อุโบสถรูปทรงเรืออนันตนาคราช" เป็นอุโบสถที่มีรูปทรงแตกต่างไปจากอุโบสถวัดอื่นในจังหวัด ออกแบบโดยพระครูบวรธรรมปคุณ (นิวัฒน์ จักกวโร) เจ้าคณะตำบลมิตรภาพเขต 1 ดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัด

หนองหูลิง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 เพื่อเป็นกุศโลบายให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวที่สัญจรผ่านมาเข้ามาชม อุโบสถ ทรงแปลกตา รูปเรื่อนันตนาคราช โดยทุกส่วนของอุโบสถจะแฝงไว้ด้วยปริศนาธรรม

1.4 หลวงปู่จ้อย โบราณสถานดอนกุโนนพระ เป็นศาสนสถานแบบขอม ตั้งอยู่ที่บ้านตะคุ หมู่ที่ 5 ตำบลวังแสง อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม ลักษณะวัดเป็นกลุ่มของอาคาร จำนวน 3 หลัง ตั้งเรียงตาม แนวทิศเหนือ-ใต้ โดยหันหน้าไปทางทิศตะวันออก อาคารหลังกลางมีขนาดใหญ่กว่าอาคาร 2 หลัง สภาพปัจจุบัน (หลังการขุดแต่ง) พบแต่เพียงส่วนฐานของอาคาร จากรูปแบบของตัวโบราณสถานสันนิษฐาน ว่าคงจะเป็นโบราณสถานประเภทที่เรียกกันว่าปราสาทสรุก (ปราสาทชุมชน) หรือ ศาลเทพเจ้า ซึ่งเป็น โบราณสถานที่สร้างขึ้นเนื่องในศาสนา (ส่วนใหญ่ คือ ศาสนาพราหมณ์) เพื่อใช้เป็นที่เคารพบูชาของคนใน ชุมชน จะมีขนาดค่อนข้างเล็กและมีรูปแบบไม่ตายตัวแน่นอน กล่าวคือ มีทั้งที่เป็นกลุ่มอาคาร หรือเป็น อาคารเดี่ยว ๆ ล้อมรอบด้วยกำแพงหรือคูน้ำ และอาจจะมีสระน้ำอยู่ใกล้ๆ

1.5 การฟ้อนเชิงกระโจม เป็นการแสดงพื้นบ้านของชุมชนสะพานไม้แกดำ เป็นการแสดงที่มี ผู้หญิงล้วน การแต่งกาย ชาวบ้านจะใส่เสื้อย้อมคราม นุ่งโสร่งหรือผ้าถุงไหม ซึ่งมีลักษณะคล้ายกระโจม แขนวงกระดิ่งหรือกระพรวน ใส่หมวกกาบหรือหมวกเงี้ยว เสื้อผ้าใช้ชุดพื้นเมือง คือ นุ่งผ้าชิ้นสั้น ใส่เสื้อแขน กระบอก โดยเอาชายเสื้อออกข้างนอก ห่มผ้าสไบ เก้าอี้มวยทัดดอกไม้ มีเครื่องดนตรี คือ กลองตุ้ม การฟ้อนนี้จะใช้แสดงในช่วงเทศกาลแห่บั้งไฟเพื่อขอฝน ในปัจจุบัน ถูกนำมาฟ้อนเป็นการต้อนรับของจังหวัด มหาสารคาม

2. ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนสะพานไม้แกดำ

การมีส่วนร่วมของชุมชนโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับน้อย โดยระดับการมีส่วนร่วมรายด้าน มากที่สุด คือ ด้านการริเริ่มการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ส่วนด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมีค่าน้อย ที่สุด ซึ่งตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมสูงสุด 5 อันดับแรก คือ การปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้ สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชน การจัดสถานที่กำจัด/ทิ้งขยะหรือบริการจัดเก็บขยะ พอเพียง การขายสินค้าต่าง ๆ เช่น อาหาร เครื่องดื่ม ผัก ผลไม้ ในแหล่งท่องเที่ยว การประชุมหมู่บ้าน เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน และ การสนับสนุนทางด้านการท่องเที่ยวจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

3. ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนสะพานไม้แกดำ

ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนสะพานไม้แกดำโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อ พิจารณาเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ด้านคุณค่าของ แหล่งท่องเที่ยว ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวและการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และด้าน การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยของความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวสูงสุด 5 อันดับแรก ตามลำดับ คือ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีความพร้อมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การเป็น แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีขนาดใหญ่มีความพร้อมสูงเหมาะสมต่อการอนุรักษ์ชนิดพันธุ์ของสัตว์และพืชที่ สำคัญต่อระบบนิเวศ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มี การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และ การเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ประเพณี และวัฒนธรรม

4. แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนสะพานไม้แกดำ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพพบว่า แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วม ของชุมชนสะพานไม้แกดำไปสู่ความยั่งยืน มีดังนี้

4.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนา ทุกภาคส่วนควรร่วมมือกันพัฒนาสะพานไม้แกดำ ให้กลายเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สมบูรณ์มากขึ้น พัฒนาการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว โดยจัดทำป้ายบอกระยะทาง จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ จัดสถานที่จำหน่ายสินค้าที่จำเป็นแก่นักท่องเที่ยว จัดสร้างห้องน้ำสาธารณะ จัดระบบดูแลรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ฯลฯ ออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายและเหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวชมสะพานไม้แกดำ เล่าถึงประวัติความเป็นมาในการเกิดขึ้น กิจกรรมการเยี่ยมชมวิถีชีวิตของชุมชนในการปลูกผักปลอดสารพิษ ฯลฯ พร้อมร่วมกันสร้างกฎกติกาในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับผู้ที่ดำเนินการจัดการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

4.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนในการพัฒนา โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนต้องเข้ามาร่วมกันวางแผนเพื่อการพัฒนาสะพานไม้แกดำ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด ในทุกขั้นตอนของกระบวนการต่าง ๆ พร้อมร่วมกันสร้างความตระหนัก ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จัดอบรมคนในชุมชนโดยเฉพาะเยาวชนให้เป็น มัคคุเทศก์ท้องถิ่น เพื่อต้อนรับและนำนักท่องเที่ยวชมความงามของสะพานไม้แกดำ และจัดอบรมคนในชุมชนทั้งเยาวชนและประชาชนในชุมชนให้เป็นมััคคุเทศก์ท้องถิ่น เพื่อต้อนรับและนำนักท่องเที่ยวชมความงามของสะพานไม้แกดำ ต่อไป

4.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนรวมถึงประชาชนทั่วไป ต้องร่วมมือกันในการสนับสนุนส่งเสริมและอนุรักษ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่งดงาม อันเป็นกิจกรรมที่พบในชุมชน คือ การแสดงวิถีชาวบ้านเชิงกระโจม การพายเรืออีโปงหาปลา การชมนกมากกว่า 20 ชนิด ชมสวนเกษตรอินทรีย์ทำปุ๋ยใช้เอง (เบญจคุณ) ตลาดสีเขียวขายผักปลอดสารพิษ บายศรีสู่ขวัญ ไหว้พระตักบาตร สาธิตการทำพรมเช็ดเท้า ทอเสื่อกก ทำเชือกไตรโคโรมา ปลูกผักไร้พื้บ้าน เพื่อให้เป็นแหล่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ชุมชนควรร่วมมือกันในการปรับปรุงส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ให้มีความหลากหลาย แปลกใหม่ และน่าสนใจ

4.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ควรร่วมกันรณรงค์ให้ชุมชนมีความตระหนักและเห็นความสำคัญของสะพานไม้แกดำ พร้อมร่วมมือกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่งเสริมและให้ความรู้แก่ชุมชนในการบริหารจัดการสะพานไม้แกดำ ชุมชนควรจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่ดูแลและป้องกันการทำลายสะพานไม้แกดำ จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เช่น เว็บไซต์ เอกสารเผยแพร่ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เป็นต้น พร้อมนำฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ไปเผยแพร่ให้เป็นที่รับทราบโดยทั่วไป

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนสะพานไม้แกดำ ใช้มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ 3 องค์ประกอบในการประเมินความพร้อม คือ ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่ด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอยู่ในระดับมาก เนื่องจากชุมชนสะพานไม้แกดำเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชและสัตว์

มีพื้นที่ขนาดใหญ่และเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ ประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของชัยศนันท์ สมปัญญาธิวงศ์ และเอื้องไพร วัลลภาชัย (2559) และนิตติยา ทองเสนอ (2561) ที่พบว่าการพัฒนาความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องเริ่มต้นจากการที่ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่โดดเด่นและหลากหลาย ในส่วนของการพัฒนาการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาตินั้น ควรเริ่มต้นจากการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น ห้องน้ำ บริเวณที่ทิ้งขยะ ป้ายบอกทาง ความปลอดภัยในการเดินทาง ซึ่ง ลินจง โพชาริ (2561) และจามรี ชูศรีโณม บุญยวีร์ ศรีรัตน และนิภาพร แซ่เจ๋น (2558) กล่าวตรงกันว่า องค์ประกอบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

นอกจากนี้ การวางแผนและส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็มีส่วนสำคัญในการเตรียมความพร้อมของชุมชน ควรมีการการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เข้ามาช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมไปถึงมีการสร้างศูนย์บริการการท่องเที่ยว และคำนึงถึงการจัดการของเสียบริเวณโดยรอบ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของนิตติยา ทองเสนอ (2561) และ ลินจง โพชาริ (2560) ที่พบว่า การชักชวนการประชาสัมพันธ์ รวมไปถึงการจัดเวทีเพื่อค้นหาผู้ที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญภายในชุมชน โดยควรเริ่มต้นจากการศึกษาดูงานสำหรับแกนนำองค์กรชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยว เพื่อเปิดโลกทัศน์ พัฒนาทักษะการบริหาร การจัดการในชุมชนอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อเป็นตัวอย่างนำไปประยุกต์ หรือเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และวางมาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนสะพานไม้แกดำ

การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนสะพานไม้แกดำทั้งสี่ด้านนั้น พบว่า โดยรวมและรายด้านมีค่าคะแนนอยู่ในระดับน้อย โดยระดับการมีส่วนร่วมรายด้านมากที่สุด คือ ด้านการริเริ่มการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ส่วนด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมีค่าน้อยที่สุด อาจเนื่องมาจากชาวบ้านยังไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว ประกอบกับชาวบ้านไม่ได้มีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเลย จึงไม่เข้าใจว่าการท่องเที่ยวสำคัญกับชุมชนอย่างไร ดังนั้นการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของสะพานไม้แกดำนี้ ต้องเริ่มต้นจากกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนร่วมตัดสินใจในการคัดเลือกองค์ประกอบที่สอดคล้องกับสภาพของพื้นที่และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งมิติของเวลา เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ซึ่งกระบวนการศึกษาในลักษณะเช่นนี้ ทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาของชุมชนที่ครอบคลุมทุกมิติของการพัฒนา ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของปิยธิดา หงส์ศรี (2560) ในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนถนนคนเดิน พบว่ามี 5 องค์ประกอบหลักที่สำคัญ ได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านแหล่งที่พัก ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และการศึกษาของณัฐกานต์ รุ่งเรือง (2559) เกี่ยวกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า มี 5 องค์ประกอบในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเช่นกัน คือ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการรวมกลุ่มเป็นองค์กรของชุมชน ด้านอัตลักษณ์ของชุมชน ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติชุมชน และ ด้านการจัดการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวของ พรชิตา ชาญณรงค์ และคณะ (2561) ได้กำหนดการมีส่วนร่วมของชุมชนมี 4 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการ

ดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและประชาสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมจากการใช้ประโยชน์ในการจัดการการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมจากการบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีการศึกษาในลักษณะคล้ายกันคือ การศึกษาของฟองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง สุรัชย์ กังวล และวราภรณ์ นันทะเสน (2561) ได้สรุปการมีส่วนร่วมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เช่น การแต่งตั้งคณะกรรมการ การแบ่งบทบาทหน้าที่ มีการวางแผนงาน วิธีการดำเนินงาน การจัดประชุม อบรมผู้ที่เกี่ยวข้อง แต่มีข้อจำกัดว่าชุมชนนั้น ๆ จะต้องมียุทธศาสตร์การท่องเที่ยวที่หลากหลาย ซึ่งข้อจำกัดของการศึกษาในครั้งนี้ ก็เป็นเช่นเดียวกับการศึกษาของ นิตติยา ทองเสนอ (2561) ที่สามารถนำมาบริหารจัดการท่องเที่ยวในบริบทของชุมชนอีสานเท่านั้น

ดังนั้น การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในครั้งนี้ อาจสะท้อนให้เห็นถึงการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในระยะหนึ่งเท่านั้น ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยให้การจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นไปในทิศทางที่มีความเหมาะสมและมีความเป็นองค์รวมตามปรัชญาและแนวคิดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

3. แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เหมาะสม

ผลจากการศึกษาความคิดเห็นของผู้นำองค์กรชุมชน 30 คน ร่วมกับนักวิจัย โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนสะพานไม้แกดำที่เหมาะสม ด้วยขั้นตอนการพัฒนา 5 ขั้นตอน คือ 1) การสะท้อนข้อมูลย้อนกลับ 2) การวิเคราะห์สภาพปัญหาอุปสรรคของชุมชน 3) การวิเคราะห์ศักยภาพและโอกาสในการพัฒนา 4) การกำหนดอนาคตของชุมชน และ 5) การสังเคราะห์เพื่อกำหนด แนวทางและกิจกรรมหลัก ตามหลักการพัฒนารูปแบบ 4 องค์ประกอบหลัก คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการรองรับ ด้านการบริการ และด้านการดึงดูดใจ โดยการแปลงจากตัวชี้วัดมาเป็นกิจกรรมให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งผลจากการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับลินจง โพชาริ (2559) ที่ทำการพัฒนารูปแบบและแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับความแตกต่างของระบบนิเวศและลักษณะทางวัฒนธรรม ให้คนในชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างตัวชี้วัด

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่าบทเรียนที่ได้จากการมีส่วนร่วมของชุมชนสะพานไม้แกดำในการกำหนดแนวทางและกิจกรรมที่เหมาะสม ต้องกำหนดกิจกรรมการพัฒนาให้เป็นรูปธรรมสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งจะต้องผ่านการตรวจสอบ การสังเคราะห์ด้วยวิธีการหลายวิธี โดยการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากผลการศึกษาวิเคราะห์ ประเมินผลร่วมกับกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน พบว่า การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมีแนวทางการปฏิบัติที่หลากหลาย ซึ่งต้องมีหลักและกระบวนการการพัฒนาผู้นำชุมชน 3 ประการ คือ 1) การเสริมพลัง (Empowerment) 2) การให้ความรู้ (Education) และ 3) การมีส่วนร่วม (Participation) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัย ที่นำกระบวนการพัฒนาดังกล่าวมาใช้ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนสะพานไม้แกดำ

1.1 กลุ่มหน่วยงานของรัฐ ควรส่งเสริมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักอย่างกว้างขวาง รวมถึงการพัฒนาสาธารณูปโภคให้เกิดความพร้อม เพื่อให้ชุมชนได้มีการสร้างงาน สร้างรายได้เพิ่มมากขึ้น และสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

1.2 ผู้ประกอบการและประชาชนท้องถิ่น ควรหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และเป็นการวางแผนกำหนดนโยบายในการจัดการสถานที่ท่องเที่ยวที่ชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป

1.3 ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในชุมชนต้องเข้าใจ และให้การยอมรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนสะพานไม้แกดำ อีกทั้งสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้น และทำควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบริเวณรอบหนองน้ำแกดำ โดยอาศัยกระบวนการการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนใส่ใจการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม และคำนึงถึงการพัฒนาที่นำไปสู่การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อนำมาเป็นสินค้าของที่ระลึกหรือของฝาก เพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้ และนำไปสู่การลงทุนในธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจในชุมชนต่อไป

1.4 ควรมีการจัดอบรมให้กับผู้ประกอบการและประชาชนท้องถิ่น เกี่ยวกับความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว โดยการใช้มาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นเกณฑ์

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และนำเสนอเส้นทางการท่องเที่ยวแบบครบวงจรซึ่งเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในบริเวณใกล้เคียงกับชุมชนสะพานไม้แกดำ เพื่อสร้างแพคเกจ การท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ ตอบสนองความต้องการกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความประสงค์จะท่องเที่ยวแบบหลากหลาย และควรศึกษาความพึงพอใจในมุมมองของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เพื่อนำมาพัฒนาด้านการตลาด การท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จามรี ชูศรีโหม ปุณยวีร์ ศรีรัตน์ และนิภาพร แซ่เจ๋น. (2558). การศึกษาความพร้อมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กรณีศึกษาอุทยานบ่อน้ำร้อน ตำบลวังหิน อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร (ฉบับภาษาไทย)*. 35(3), 91-114.
- ณัฐกานต์ รุ่งเรือง. (2559). องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ส่งผลต่อแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอ่าววังแฉ่งและภูม้องคำ ตำบลแก่งเค็ง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี. *วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การจัดการท่องเที่ยวและโรงแรม)*; มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- ชัยธวัช ศิริบรรพิตักษ์. (2560). *การวางแผนพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม*. วิจัย, สาขาวิชาการโรงแรมและการท่องเที่ยว, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
- ชัยศนันท์ สมปัญญาธิวงศ์ และเอื้องไพร วัลลภาชัย. (2559). การศึกษาความพร้อมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งบ้านตูป้อ ตำบลกกสะทอน จังหวัดเลย. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 2(3), 10-24.
- ธัญญาศิริ ระวีวรรณ. (2557). *การมีส่วนร่วมของชุมชนของแหล่งท่องเที่ยวภูหินลาดช่อฟ้าจังหวัดหนองบัวลำภู*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การจัดการท่องเที่ยวและโรงแรม); มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

- ปิยธิดา หงส์ศรี. (2560). *แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวถนนคนเดินอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การจัดการท่องเที่ยวและโรงแรม); มหาวิทยาลัย มหาสารคาม
- พรชิตา ชาญณรงค์ และคณะ. (2561). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ตลาดบางปู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี*. การประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. 1(2561), 263-267.
- พองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง, สุรัชย์ กังวล และวราภรณ์ นันทะเสน. (2561). ศักยภาพชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม*. 8(2), 52-83.
- นิตติยา ทองเสนอ. (2561). *ความพร้อมของประชาชนชุมชนเกาะหมากกับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่*. การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 9 (20 – 21 กรกฎาคม), มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
- ราณี อธิชัยกุล. (2545). *การจัดการธุรกิจแหล่งท่องเที่ยว*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ลินจง โพชารี. (2559). *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดมหาสารคาม*. มหาสารคาม: คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- . (2560). *การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนสะพานไม้แกดำ ตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม*. มหาสารคาม: คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- . (2561). *องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ส่งผลต่อแนวทางการพัฒนาภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวชุมชนสะพานไม้แกดำ ตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม*. มหาสารคาม: คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดมหาสารคาม. (2561). *รายงานการประชุมพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวจังหวัดมหาสารคาม*. มหาสารคาม: สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดมหาสารคาม
- สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. (2556). *มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- อภิรัฐ ปานแป้น. (2555). *การพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาอำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง*. วิทยานิพนธ์ วท.ม.(การจัดการสิ่งแวดล้อม); มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- Cohen, J. M. and N. T. Uphoff. (1980). *Rural Development Participation: Concept and Measures Design Implementation and Evaluation*. Cornell: Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.
- Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992). *A First Course in Factor Analysis* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Translated Thai References

- Bureau of Tourism Development. (2013). *Standard of natural attractions*. Department of Tourism Ministry of Tourism and Sports. Department of Tourism Ministry of Tourism and Sports.
- Chaithawat Siriborvornphitak. (2017). *Potentiality and Tourism Development Plan for Maha Sarakham Province*. Research, Hotel and Tourism Program, Faculty of Management, Maha Sarakham Rajabhat University.
- Chaisanun Sompanyathiwong and Ung-prai Vallaphachai. (2016). *The study of preparing for the cultural tourism of ethnic Mong in Ban Toobkho Tambon Kok Sathon, Loei*. Western University Research Journal of Humanities and Social Science. 2(3), 10-24.
- Cohen, J. M. and N. T. Uphoff. (1980). *Rural Development Participation: Concept and Measures Design Implementation and Evaluation*. Cornell: Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.
- Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992). *A First Course in Factor Analysis*. (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Fongchan Luangchandang, Surachai Worang and Waraporn Nanthasen. (2018). *Potential of the Model Community for Sustainable Creative Tourism*. Electronic Journal of Innovative Distance Learning. 8(2), 52-83.
- Jammaree Choosrichom, Poonyawee Srirat and Nipapron Saejen. (2015). *A Study of Potential Health Promotion Tourism: A Case Study at Hot Springs Parks, Wanghin Sub-District, Bang Khan District, Nakhon Si Thammarat Province, Thailand*. Chulalongkorn journal. 35(3), 91-114.
- Linjong Pocharee. (2002). *Guidelines for Tourism Development, Maha Sarakham Province*. Research. Faculty of Tourism and Hotel Management, Mahasarakrm university.
- . (2017). *Tourism Management of the Community in Kae-dum Wooden Bridge, Kae-dum Sub-district, Kae-dum District, Mahasarakham Province*. Research. Faculty of Tourism and Hotel Management, Mahasarakrm university.
- . (2018). *The Components of Community base Tourism Affecting Tourism Geography Development at Sapan Mai Kae-dum, Kae-dum Sub-district, Kae-dum District, Mahasarakham Province*. Research. Faculty of Tourism and Hotel Management, Mahasarakrm university.
- Nattagant Rungruang. (2016). *The component of community base tourism affecting tourism development at Angwangkae and Pukongkam in Kutkhaopun district Ubonratchathani province*. (M.A. Thesis, Mahasarakham University).

- NittiyaTongsanoer. (2018). *The readiness of people in community development as a new attraction*. Hatyai National and International Conference. 9(20-21 July), Hat Yai University.
- Office of Tourism and Sports, Maha Sarakham Province. (2018). *Views report Developing tourism potential in Maha Sarakham Province*. Maha Sarakham : Office of Tourism and Sports, Maha Sarakham.
- Piyathida Hongsri. (2017). *Creating A Guideline for Studying the Potential Development of a Walking Street in Khemmarat District Ubonratchathani Province*. (M.A. Thesis, Mahasarakham University).
- Pornchita Channarong and other. (2018). *Community Participation in Tourism Management of Bang Pu, Yaring District, Pattani Province*. Humanities and Social Sciences Academic Conference Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University. 1(2018), 263-267.
- Ranee Issichaikul. (2002). *Business Management in Tourist Sites*. Nonthaburi : Sukhothai Thammathirat Open University.
- Thanyasiri Rawiwan. (2014). *Community Participation and Assessment the Tourist Attraction, Phu Hin Lad Cho Fah, Nongbualamphu Province*. (M.A. Thesis, Mahasarakham University).
- Apirat Panphan. (2555). *Developing participation for ecotourism management A case study of La-un District, Ranong Province*. Thesis B.S. (Environment Management) Song-khla : Song-Khla University.